

Lesy v okolí Svaté Heleny a jejich obhospodařování

Michal Friedl, Petr Jelínek, Tomáš Koutecký, Jan Šebesta, Zuzana Špinlerová, Daniel Volařík

V okolí Svaté Heleny jsou kromě polí, úhorů, pastvin a luk významnou složkou krajiny také lesní a křovinné biotopy. V bezprostřední blízkosti vesnice se setkáme s propásanými křovinami a remízky, dále od vesnice se nacházejí především lesy výmladkového původu s různým zápojem a úplně nejdál se vyskytují lesy vysokokmenné.

Pro místní obyvatele byly lesy vždy nepostradatelným zdrojem dříví využívaného různorodým způsobem, přednostně jako palivo. Jsou vázány především na hluboce zaříznutá krasová údolí, na místa ve větší vzdálenosti od vesnice a na oblast vrchu Vinohrad. Jejich podoba je podmíněna zejména tím, že určitá část porostů v území ani není místními úřady jako les rozeznávána. Jedná se o křo-

viny, pařeziny a remízky, které podle využívání krajiny (lesní pastva) byly v minulosti více nebo méně prosvětlené a od státních lesů se liší výmladkovým způsobem hospodaření. I v současnosti je zde také běžnější pastva. Díky tomu se tu mohly až do dnešní doby dochovat tradiční způsoby hospodaření, například pařezení, se kterými bychom se zřejmě mohli v minulosti setkat i v naší republice.

Obr. 149: Pastva koz v lese. Foto D. Volařík

Obr. 150: Kozy dosahují při okusu dřevin neuvěřitelných artistických výkonů. Foto T. Koutecký

Obr. 151: Typický sled lesních společenstev v okolí Svaté Heleny. V blízkém okolí vesnice převládají křoviny (na fotografii v popředí), ve větší vzdálenosti navazují aktivní pařeziny (na fotografii na svazích údolí) a v největší vzdálenosti se objevují lesy vysokokmenné (na fotografii nejvzdálenější svahy údolí). Foto D. Volářík

Ekofyziologické základy výmladkového hospodaření

Výmladkové hospodaření, které využívá schopnosti dřevin vegetativně obrážet především z pařezů po smýcení kmene, má v krajině jižních Karpat svou tradici. Ta vyplývá z výhod, které tento typ hospodaření přináší. Nejenže tamější obyvatelé mohou těžit místní listnaté dřeviny dříve, než je tomu např. u lesa vysokého, ale hlavně mohou výmladkově obnovené dřeviny využívat opakovaně.

Existuje mnoho důvodů, proč dřevina výmladky vytváří. Vždy jde však o porušení její celistvosti a snahu této celistvosti opět docílit. Typickými důvody přirozené tvorby

výmladků (regenerace dřevin) jsou žír mladých pupenů a prýtů hmyzem, okus větví zvěří, poškození mladých prýtů mrazem a zejména různé typy mechanických poškození, která vedou ke ztrátě listového aparátu. Ten dřevina potřebuje k získávání sluneční energie a k její přeměně v energii chemickou, vázanou v látkách organických vzniklých díky procesu fotosyntézy. Tvorbu výmladků ovlivňuje i běžný proces stárnutí stromů, kdy staré kmene nebo větve postupně odumírají, ale mohou být nahrazeny novými prýty z dříve potlačených pupenů. Tak postupně vznikají tzv. sekundární koruny stromů. Dá se říci, že výmladky vznikají tehdy, je-li dřevina stresovaná, a to jakýmkoliv způsobem. Čím je strom méně vitální, tím

více se také nové výmladky přibližují od vrcholů větví ke kmeni. Záleží ale ovšem i na druhu dřevin.

Výmladky mohou hrát významnou roli nejen při regeneraci dřevin, ale i při jejich „reprodukcí“ – vegetativním rozmnožování. V drsných podmínkách prostředí, kde rostliny nekvetou a neplodí, zajišťují výmladky často jediný způsob vzniku nových jedinců. Také stromy, které již v posledních fázích svého života mohou být neplodné, mají prostřednictvím výmladků šanci svůj genotyp uchovat. Životaschopné výmladky na starém kmeni nebo poblíž kmene mohou totiž stimulovat aktivitu dělivého pletiva (kambia), díky níž vznikají nové sloupce dřeva a lýka. Časem se také vyvíjí nová kůra i borka, nové sloupce (svalce) iniciují tvorbu nových kořenových systémů a vznikají tak mladí nezávislí jedinci.

Podobně jsou chápány i výmladky, které vznikají po pokácení dřeviny na pařezu. Výmladky vznikají rašením pupenů spících nebo pupenů adventivních. Pupeny spící se řadí mezi pupeny pravidelné (vznikají na daných místech), které vytrvávají v dormantním stavu (spí) déle než jedno vegetační období a postupně zarůstají. V případě zmiňované poruchy celistvosti se protlačují na povrch kůry, rostou a větví se.

Obr. 152: Typické pařezové výmladky na jasanu vzniklé rašením pravidelně rozmístěných spících pupenů. Foto Z. Špinlerová

Pupeny adventivní (nahodilé) naopak vznikají mimo pravidelný pořádek, v místech poškození, vylomení větve či řezu. Dojde-li k řezu (nebo pokud koruna sama odumírá), vzniká na ráně hojivé pletivo nazývané kalus (zával). Zával je složen z buněk, jež jsou schopny dělení a díky nim vznikají adventivní výmladky schopné se osamostatnit. Při růstu obou typů pupenů vznikají výhony sekundární, které nejsou spolehlivě ukotveny, často se vylamují a mají také bujný růst, který je způsoben jejich postavením v blízkosti mohutných vodivých drah.

Výmladky mohou vznikat na větvích, kmeni, kořenových náběžích i v rámci kořenů. Také u dřevin po smýcení se na pařezech mohou projevat dva druhy výmladnosti. Některé dřeviny mají výmladnost pařezovou, kdy výmladky vyrážejí ze svislých částí pařezů, eventuálně z náběžů. Jiné dřeviny využívají výmladnost kořenovou, přičemž výmladky se tvoří na vodorovných kořenech pod povrchem půdy. Ke dřevinám, které mají téměř výlučně pařezovou výmladnost a kořenové výmladky produkují pouze tehdy, když jsou poškozeny vodorovné kořeny, které se nacházejí mělce pod povrchem půdy, patří: buk lesní, habr obecný, duby, jírovec maďal, jasany, javory, břízy, olše lepkavá, lípy, hrušně a jabloně, jeřáb břek, jeřáb

Obr. 153: Pařezové výmladky na buku vzniklé rašením adventivních pupenů v místě závalu. Foto Z. Špinlerová